

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆՔ

ՆՈՐ ԲԱՌԳԻՐՔ

ՀԱՅ - ԱՆԳԼԻԱՐԵՆ

Ուսումն քաղմութեան լեզուաց ֆլասեղ ֆլասեղ արդարեւ յստակութեան լեզուի ազգի միոյ, այլ բազում անգամ և ընդարձակէ զսահմանս մտաց ազգին, յաճախէ զնորանոր դարձուածս, զազգոյ և զգեղեցիկ ոճս միւլածանէ նորոգ՝ և ճոխացուցանէ զայն։ Անդատին 'ի վաղուց հայկական լեզուս մեր հանդիպեալ է միշտ ճոխ և ընտիր լեզուաց, յորոց բազում ինչ ամբարեալ է գանձս, որպիսի ունիք են՝ Յոյն, Ասորի և Լատին բարբառքն, որք ճարտարութեամբ թարգմանչաց մերոց հնոց և նորոց՝ նոր իմն գրեթէ ասպարէզ բացեալ են հայ բարբառոյս և ընդարձակեալ զոլորտս գաղափարաց նորա, իւրեանց նրբին և գողտր փափկութեամբն։ Եթէ ոչ նոյնպիսի, թերեւ ոչ յոյժ նուազ օգտութիւնս բերցեն 'ի գաղափարս մեր և նոր արգի լեզուք, որ այժմ եւրոպականքն յորջորջին, առաւել ծանօթք մերայոց գոգցես ամենեցուն, մանաւանդ որք գաղթականութեամբ բնակեն 'ի կողմանս պետութեանց եւրոպացւոց, և ընդ նոսա ելանեն և մտանեն յիրս տուրեառիկս վաճառաց։ Ո՛րչափ արդարեւ շահս չգործեաց մեզ գալլիականն բարբառ, որ այսչափ ամբ են՝ զի փութով և ջանիւ ուսեալ է 'ի հայ ազգէն, մինչև սոսկականք իսկ և ռամիկ մարդիկն չթողուն 'ի ձեռանէ գրեթականութիւնս գալլիարէն լեզուի, և փոքր 'ի շատէ հասկանան և բարբառին 'ի նոյն լեզու։ Սմին բաղդի հանդիպեալ է կամ հանդիպեսցի տակաւ և անգլիական բարբառ։ Թէպէտ ոչ նոյնպէս՝ որպէս զգալլիացին՝ գիւրին և հեշտ իցէ յուսումն, — քանզի դժուարութիւն հնչմանց թերեւ վճատեցուցէ զմանս —, սակայն պանծալի ճոխութիւն նորա, որ ոչ սակաւ յորգորէ զբազումս յուսումն նորին, յորն թեւեւ ուղ զմտեանս նոցա զքերթողականս և զճմտականս, այլ և անհրաժեշտ կարեորութիւն այնր ակն յայտնի երևի այժմ որոց 'ի վաճառաշահութեան և 'ի զրազրութեան արուեստս թարթափիցեն, կամ յայլ զինչ և իցէ տեսակս ճարտարութեանց, եթէ ձեռագործականքն իցեն, եթէ փաստարանիցն ուսումն, և եթէ գեղեցիկ զպրութիւնքն։

Վկայեսցէ կարեորութեան այսր լեզուի և ընդարձակութիւն գաղթականութեանցն՝ զոր ընդ իւրեւ դրաւեալ ունի անգլիականն պետութիւն։ Թողեալ 'ի բաց զայնոսիկ՝ որ բուն իսկ 'ի քաղաքս Մեծին բրիտանիոյ բնակեալն իցեն, յիշեցուք և եթ զնոսա՝ որ արտաքոյ այնր սահմանաց, պանդխտեալ նժդեհին 'ի Հնդկաստան աշխարհի՝ ուսումնասէր Հայք, և համբալք և արք կատարեալք, որ

ցանկացողք միշտ լեալ են 'ի պանդխտութեան անդ իւրեանց հայրենական լեզուի, և յիշեն ըղձամամբ զանունս և զլեզուս ՀԱՅ, Աւագ, զի անեալ թուին բազում անգամ յոճ լեզուի նոցա քան եթէ յիւրեանց բնիկ ազգային բարբառս: Այլ զի մի իսպառ անգլիականացեալ կորուսցեն զհայրենի իւրեանց շնորհս լեզուին, գործածութիւն հմուտ բառագրոց կարևոր է յոյժ այնպիսեաց: Նուիրական իմն պարտաւ համարիմք մեզ՝ մերովսանն ընուլ զիղձս և զփափաք նոցա, նոքօք և զայլ լոցն ամենեցուն ուսումնատենչ հայասիրաց, մերովս այսու հրատարակմամբ. և յուսամք զի յօգուտ 'ի վար արկեալ՝ պիտանի լիցի նոցա և առիթ յառաջադէմ զարգացման: Եւ յայսպիսի աշխատութիւն, եթէ չիցեմք առաջինք, սակայն և ոչ կամիմք զվերջին ունել տեղի, 'ի յորդորել զայլս յուսումն և 'ի գիտութիւն ընտիր և ճոխագոյն լեզուաց:

Եղև մեզ և այլ կէտ նպատակի յաշխատութեանս այսմիկ, զի և բանասէրք և հմուտ Անգլիացիք, որ փափաքենն ուսանել զհայ բարբառ, ունիցին առձեռն գիւրամատոյց և օգտակար իմն գործի, որով և դիւրաւ իմանայցեն և ընթեռնուցուն զմեր մատենագիրս: Քանզի ոչ սակաւ և առ նոսա տարածեալ է ուսումն և փափաք ուսանելոյ զհայերէն բարբառս մեր: Եւ ահա այսու երկոքումք ևս պիտանի կարիցեմք լինել, մերայոցս՝ 'ի զարգացումն անգլիական լեզուի, և Անգլիացոց՝ սիրելի և ցանկալի յարդարել զհայկականս բարբառ:

Եւտ ամաց ինչ հրատարակելոյ երկրորդ տպագրութեամբ զԱնգլիերէն-Հայ Բառգիրս Աւգերեան Հ. Յ. Վարդապետի մերոյ, — յոր ոչ սակաւ աշխատ եղաք յաւելմամբ, զեղչմամբ, և որչափ մարթն էր՝ ուղղելով զբառս —, ընծայեմք ահա 'ի լոյս և զայս ՆՈՐ ՀԱՅ-ԱՆԳԼԻԱՐԷՆ:

Նախկինն Հայ-Անգլիարէն Բառգիրք, երկասիրեալ 'ի նմին վաստակասէր Ուխտիս Վարդապետէ՝ աշակցութեամբ անգլիացի ճոն Պրէնտ ասպետի (տպ. 1825), թէպէտ և արժանաւոր եղև մեծի ընդունելութեան 'ի ժամանակին յԱնգլիացոց և 'ի համազգեաց, այլ յետ կիսով չափ դարու ըստ ծաղկել մատենագրութեան՝ և փոփոխմունս մեծամեծս տակաւ կարևոր թուեցաւ յաւելուլ 'ի նոյն, եթէ 'ի բառս և եթէ յոճս բանից: Չայս զգացեալ բազմաց ոչ միայն 'ի կրօնակից եղբարց, այլ և յԱղգայնոց՝ մեծաւ թախանձանօք խնդրէին զնոյն միւսանգամ 'ի լոյս ընծայել ճոխագոյն բառիւք և ոճովք. զորս հաճել կամեցեալ՝ ձեռն արկաք յայս գործ տաժանական՝ աշխատ լեալ զցայոյզ և զցերեկ:

Առ այս զառաջինն զհետ չոգաք փոքր 'ի շատէ հին Բառագրոց Աւգերեան Վ. այլ յընթացս անդ գործոյս տեսեալ զի ոչ էր բաւական այնու միայն ընուլ զփափաք խնդրողացն, — քանզի բազում ինչ զեղչել և յաւելուլ հարկ լինէր, — փոփոխեցաք ամենեկին զոճ բառագրոցս, և ընտրեալ կալաք մեզ զայլս յարդի բառագրոց եւրոպականաց. որպէս յայտնի երևի այս յառաջին թերթս, յորս պակասէ ճոխութիւն վերջնոցն:

Ի սկզբան հատորոյս եղաք զՏարերս հայ Քերականութեան, որպէս և 'ի

վախճանի Յանկա երկուս համառօտս, մին՝ յատուկ անուանց մարդոց, և այլն, և միւս այլ՝ քաղաքաց, տեղեաց, և այլն:

Այսչափ ինչ դոյզնաբանեալ վասն փոքու աշխատութեանս, ոչ այլում իմիք փոխարինի ակն ունիմք, բայց զներողամտութիւն և եթ գտանել 'ի բարեսէր կա. մաց հանդիպողացս. զայս աղաչելով՝ զի մի անաչառ դատաւորք միայն և քննողք լինիցին այսմ, յուշ ածեալ զբան մեծին Յ. Աքալիկերեայ. երբ դատաւոր 'ի խիստ պատուհաս կամիցի զոք արկանել, մատնեացէ զնա 'ի խառագիրս յօ. րիւնել: Զի արգահատութեան թէ գտցի արժանի մերս այս ջան, սրտապնդեսցի արդեօք և աշխատող նորին ոչ ինչ վեհերել արկանել ձեռն և յայլ նմանօրինակ վաստակս՝ յօգուտ և 'ի պատիւ թորգոմեան գրոհիս, որոյ անուն և սէր միշտ վա. ռեաց զաջ և զսիրտս որդւոց Մխիթարայ՝ ճգնել 'ի զարգացումն նորին:

Հ. Մ. Պ.

ԲԵՄԱՍԱՑՈՒԹԻՒՆՔ Ի ՏԻՐԱՄԱՅՐՆ

Երեցունց հարց արդի ձառնարախօսութեան

Պոսիւնի Մելրաց Եպիսկոպոսի, Մասիլիոնի Քլերմոնի եպիսկոպոսի

և Հօրն Պաշտայութի:

Թութանամենի ծերութեան իմում փափազելով դոյզն ինչ նուէր սրբոյ Կու. սին մատուցանել, խորհեցայ ժողովել 'ի մի որ ինչ երեցունց Հարց քրիստոնէա. կան արդի ճարտարախօսութեան յօրինեալ է բեմասացութիւնս 'ի Տիրամայրն. յորս բովանդակին և որ ինչ Հարց նախնեաց իմաստք ներբողականք զնմանէ: Ոչ ոք 'ի բանասիրաց ժխտէ, զի ճարտարախօսքս այսորիկ գլխաւորք՝ են Պուհւէ Մելրաց եպիսկոպոս, Մասիլիոնի Քլերմոնի եպիսկոպոս, և Հայրն Պուրտալու յի. սուսեան, որ ճառիւքն իւրեանց մեծացուցին դիպուս Տիրամօրն, և նովաւ զԱ. տուածորդւոյն, որչափ ինչ հնար է մտաց մահկանացուի ըմբռնել, և գրչի բացա. տրել զայնս:

Հաղորդս վաստակոց նոցա ընդունել և զանարժան նոցին թարգմանիչ՝ խըն. դրեմ 'ի Տիրամօրէն:

Հ. ԵՐԱՆԱՐԻ ՀԻՐԱՄՈՐՆ

Արքեպս. Շիրակայ: